
BEVEZETŐ

Ha már önmagában az is filozófiai probléma, hogy beszélhetünk-e fejlődésről a természet világában és a társadalomban, miért lenne magától értődő, hogy éppen a tudományos diszciplínák történetébe vetítsük bele a haladás fogalmát és a hozzá kapcsolódó képzeiteinket? De maradjon ez a kérdés a szaktudósok és a bölcselők vitájának tárgya. Arról viszont a művészeknek, a művészet- és irodalomtörténészeknek, s persze az esztétáknak kell nyilatkozniuk, hogy a kritika műfajában nyomon követhetők-e a tökéletesedés jelei.

Az e számunkban közölt esszék, tanulmányok többsége ezeket kutatja, mégpedig a magyar művészet jelenkori és közelmúltbeli teljesítménye alapján. Az elemzések kiválóak, ám konklúziójuk lehangoló. Gróh Gáspár lapindító esszéje üti meg az alaphangot: „az irodalom máma már nem hasad tovább, mert nincs hová hasadnia”. Diagnózis szerint már a Nyugat idején is mély volt az a törésvonal a politikai és az esztétikai irányultságú kritika között, amely napjainkra már-már áthidalhatatlan szakadékká mélyült. Jánosi Zoltán Nagy László költészetének végletesen eltérő megítéléseit elemezve is hasonló következtetésre jut. Nem derülátóbbak a többi művészeti ág kritikai gyakorlatát elemző szerzőink sem. Turi Attila „az építészeti ízlés belterjességét” panaszolja, s bevallja: „ettől a zárt világtól szenvedünk mi is, építészek”. Wesselényi-Garay Andor arról beszél, hogy „az építészet(kritika) a politikai ellen- és rokonszenvek instrumentumává vált”. Feledy Balázs is csak kívánságként fogalmazza meg, hogy „a művészetkritikának a politikától távol kellene tartania magát”, és szinte szó szerint ezt a mondatot olvashatjuk Szurcsik József írásában is: „Meggyőződésem, hogy abban is van felelőssége a kritikának, hogy a politikusokat »távol tartsa« ettől a játszóterétől.” És hogyan értelmezzük Haris László megjegyzését? A fotóművész szerint: „A mostani abnormális légkör nagyobb részt a szocializmus évtizedeinek, rendkívül embertelen viszonyainak, kibeszéletlen problémáinak a továbbélése. Sajnos úgy tűnik, a megoldás még néhány évtizeddel odébb van.”

Természetesen szó sincs arról, hogy a művészet, illetőleg a művészetkritika mindenkori állapotát a politikai környezetet determinálná. Ha így lenne, mivel magyarázhatnánk például – kérdezhetjük Kovács András Bálint „számvetését” olvasva –, hogy a magyar filmtörténet számos klasszikus alkotását a kádári diktatúra idején, az 1960-as években forgatták? Az olvasó több olyan értekezést is találhat e lapszámunkban, amelyik a kulturális élet szabadságának rejtett lehetőségeit csakúgy, miként korlátait magában a művészetben, illetőleg a kritikusban leli fel. Zelnik József szürrealizmusról szóló esszéje arra hívja fel a figyelmünket, hogy az alkotó szabadság is lehet romboló. Nyilasy Balázs tanulmányértékű recenziója az irodalomkritika egy egész korszakának elemzésével, Lukács György pedig – többek között – színházi kultúránk anomáliáit bírálva veti fel az esztétikai ítéletalkotás személyes felelősségét.

Kötetünk fő tematikájához – Kölcsey Ferenc Kritika című tanulmányán kívül – kortárs mexikói (Csuday Csaba) és orosz (Józsa György Zoltán) irodalom-, illetőleg művészetkritikai munkákról szóló recenziók kapcsolódnak. Sulyok Miklós írása Vámos Dominika építészettörténelmi életművét értékeli, Schrammel Imre pedig az MMA Elméleti Tagozata által rendezett – a művészetek és művészetelméletek aktuális kérdéseiről szóló – konferenciáról ad tájékoztatót. Kunkovác László a saját néprajzkutatói pályájának gazdag tapasztalatait összegezi, Kiss Zoltán Károly a szerzői jogi törvény rejtelseibe vezeti be olvasóit.

Veress Ildikó értekezése korábbi lapszámaink művészetelméleti problémafelvetéseire reflektál, míg Dubrovay László zenetudományi tanulmányát vitaindítónak szántuk.

Kulin Ferenc